

PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA LOMLOE

Centro educativo

Código	Centro	Concello	Ano académico
36013692	IES Val do Tea	Ponteareas	2022/2023

Área/materia/ámbito

Ensinanza	Nome da área/materia/ámbito	Curso	Sesións semanais	Sesións anuais
Bacharelato	Volume	1º Bac.	4	140

Contido	Páxina
1. Introducción	3
2. Obxectivos e súa contribución ao desenvolvemento das competencias	4
3.1. Relación de unidades didácticas	4
3.2. Distribución currículo nas unidades didácticas	5
4.1. Concrecións metodolóxicas	9
4.2. Materiais e recursos didácticos	10
5.1. Procedemento para a avaliación inicial	11
5.2. Criterios de cualificación e recuperación	12
5.3. Procedemento de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes	13
6. Medidas de atención á diversidade	14
7.1. Concreción dos elementos transversais	16
7.2. Actividades complementarias	17
8.1. Procedemento para avaliar o proceso do ensino e a practica docente cos seus indicadores de logro	18
8.2. Procedemento de seguimento, avaliación e propostas de mellora	19
9. Outros apartados	20

1. Introducción

Desde as orixes da civilización, os seres humanos necesitaron crear obxectos tridimensionais, tanto para responder a necesidades funcionais coma movidos por intencións lúdicas, relixiosas ou artísticas. En todas as producións humanas pode rastrexarse unha intención estética que unhas veces se produce dunha maneira intuitiva e emocional e outras é o resultado dun proceso racional máis ou menos sofisticado. A materia de Volume ocúpase especificamente do estudo da forma e do espazo tridimensional no ámbito da expresión artística, atendendo ás calidades físicas, espaciais, estruturais e volumétricas dos obxectos.

A materia de Volume trata tanto do desenvolvemento da percepción sensorial, intelectual e crítica das formas coma da creación de obxectos tridimensionais, vertentes ambas estreitamente vinculadas. Esta dimensión da materia conecta o mundo das ideas co das formas para partir do coñecemento da linguaxe plástica e do uso de materiais, procedementos e técnicas de configuración tridimensional, así como doutros elementos de configuración formal e espacial, da análise da representación espacial e da aplicación da metodoloxía xeral do proxecto de creación de obxectos tridimensionais. Espérase con iso que o alumnado adquira xunto á capacidade de percepción espacial, táctil e cinestésica un dominio técnico e unhas habilidades creativas capaces de mobilizar o pensamento diverxente, como manifestación da capacidade humana para propoñer múltiples respostas ante un mesmo estímulo.

O alumnado adquirirá unha visión xeral, tanto das técnicas e procedementos escultóricos máis innovadores coma dos máis tradicionais, para que identifique as propiedades e particularidades expresivas dos distintos materiais, como barro, madeira, pedra, mármore ou metais, entre outros, e comprenda que pode achegar cada un á función de cada obxecto e a intencionalidade da proposta creativa, considerando o contexto cultural no que se traballa. Do mesmo xeito, debe reflexionar sobre os útiles e as ferramentas máis adecuados para cada produción artística. Abórdanse tamén aspectos relacionados coa composición no espazo, fomentando a expresividade e o desenvolvemento do deleite estético e sensorial, para favorecer o crecemento persoal, social, académico e profesional. Outro aspecto importante ao que se debe prestar atención desde esta materia é a reflexión sobre a necesidade de facer un uso adecuado e responsable dos materiais e as ferramentas, atendendo ao seu impacto ambiental e á prevención e ao tratamento dos posibles residuos que se xeren, desenvolvendo así unha actitude crítica, sostible, inclusiva e innovadora ante a experiencia artística.

Estes fins vehiculan os obxectivos da materia de Volume definidos a partir dos obxectivos xerais e as competencias clave previstas para a etapa de bacharelato. A consecución dos devanditos obxectivos implicará a adquisición por parte do alumnado dos coñecementos e habilidades necesarios para propoñer e levar a cabo solucións factibles na creación de propostas volumétricas. Ademais, contribuirá a desenvolver a súa capacidade crítica e estética, utilizando o vocabulario específico adecuado para fundamentar os seus xuízos sobre distintas creacións volumétricas, desde o respecto cara á diversidade e cara ao patrimonio artístico e cultural. Para unha mellor adquisición dos obxectivos da materia é necesario propoñer proxectos que lle permitan ao alumnado mellorar o desempeño das habilidades requiridas para o traballo coas formas volumétricas, considerando a incorporación de ferramentas dixitais cando resulte pertinente.

Os criterios de avaliación e os contidos da materia organízanse en catro bloques, que non deben acometerse obrigatoriamente por separado, nin na orde en que están presentados, senón dunha maneira integrada en función das distintas situacións de aprendizaxe, o que facilita unha visión global da materia e responde a retos de progresiva complexidade. O primeiro bloque, «Técnicas e materiais de configuración», atende aos materiais e procedementos esenciais no traballo escultórico. O segundo bloque, «Elementos de configuración formal e espacial», comprende a linguaxe e as tipoloxías das formas volumétricas. O terceiro bloque, «Análise da representación tridimensional», recolle os elementos da forma no espazo e a súa presenza no patrimonio artístico. Finalmente, o bloque chamado «Os proxectos de arte e deseño tridimensionais» ocúpase das metodoloxías proxectuais e os aspectos profesionais vinculados con este campo.

O feito de estar cursando un bacharelato de artes fai que o alumnado acceda ao centro desde orixes xeográficas e escolares moi variadas: unha pequenísima minoría reside na contorna do instituto e ven de impartir a ESO nel, mais a grande maioría procede doutros centros da localidade, da comarca, e mesmo de localidades afastadas.

Este feito revirte nunha grande variedade de contextos culturais e familiares. Unha grande parte do alumnado depende dun transporte particular ou público para chegar ao centro e ten que dedicar un tempo considerable do día aos desprazamentos. Outra vese obrigada a cambiar a súa residencia, vivindo fóra do seu ámbito familiar por

primeira vez, en pisos de aluguer, residencias ou con outros familiares.

No noso centro, Volume trátase unha materia optativa, polo que presupoñemos con que o alumnado amosa certa predisposición cara o traballo tridimensional, aínda que non sempre é así, xa que as motivacións para cursala poden ser variadas. En xeral, contamos con grupos moi grandes de alumnado heteroxéneo, persoal e academicamente, o cal que redundará en detrimento da atención personalizada e dificulta a atención á diversidade na aula.

2. Obxectivos e súa contribución ao desenvolvemento das competencias

Obxectivos	CCL	CP	STEM	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
OBX1 - Identificar os fundamentos compositivos da linguaxe tridimensional en obras de diferentes épocas e culturas analizando os seus aspectos formais e estruturais, así como os canons de proporción e elementos compositivos empregados, para aplicarlos a producións volumétricas propias equilibradas e creativas.	1			1	40	1		1-2
OBX2 - Explorar as posibilidades plásticas e expresivas da linguaxe tridimensional partindo da análise de obxectos e obras de diferentes artistas nas que se estableza unha relación coherente entre a imaxe e o seu contido, para elaborar producións tridimensionais con diferentes funcións comunicativas e respectuosas da propiedade intelectual.	1	3		1	40	1		1-2
OBX3 - Realizar propostas de composicións tridimensionais, seleccionando as técnicas, as ferramentas e os materiais de produción máis adecuados, para resolver problemas de configuración espacial e apreciar as calidades expresivas da linguaxe tridimensional.					50	4		31-32-41
OBX4 - Elaborar proxectos individuais ou colectivos adecuando os materiais e os procedementos á finalidade estética e funcional dos obxectos que se pretenden crear e achegando solucións diversas e creativas aos retos expostos durante a execución, para valorar a metodoloxía proxectual como forma de desenvolver o pensamento diverxente na resolución creativa de problemas.	3		3	3	31-32		3	31-41-42

3.1. Relación de unidades didácticas

UD	Título	Descrición	% Peso materia	Nº sesións	1º trim.	2º trim.	3º trim.
1	O volume: elementos de configuración formal e espacial. Composición espacial.	Elementos estruturais da forma: liña, plano, aresta, vértice, superficie, volume, texturas (visuais e táctiles), concavidades, convexidades, baleiro, espazo, masa, escala, cor. Relación entre forma, escala e proporción. O movemento. A luz. Relación	45	56	X	X	X

UD	Título	Descrición	% Peso materia	Nº sesións	1º trim.	2º trim.	3º trim.
1	O volume: elementos de configuración formal e espacial. Composición espacial.	entre forma e estrutura. Campos de forza, equilibrio, dinamismo etc. As estruturas tridimensionais: modularidade, repetición, gradación e ritmo no espazo. Relacións entre os elementos (dirección, posición, espazo e gravidade). Principios do deseño tridimensional.	45	56	X	X	X
2	Procedementos e técnicas de configuración tridimensional.	Técnicas aditivas (modelado, escaiola directa...), subtractivas (talla), construtivas (estructuras e instalacións) e de reprodución (moldeado e baleirado, sacado de puntos, pantógrafo, impresoras 3D). Materiais e ferramentas.	25	30		X	
3	Análise das obras tridimensionais.	Tipoloxías da escultura. Arte obxectual e conceptual. Iconicidade. Percorrido histórico polas obras tridimensionais, desde unha perspectiva universal e inclusiva. Difusión e acceso ás obras.	15	24		X	X
4	O proxecto de creación tridimensional.	Metodoloxía proxectual no proxecto artístico e no de deseño de produto. Ámbitos profesionais do deseño tridimensional. Propiedade intelectual.	15	30			X

3.2. Distribución currículo nas unidades didácticas

UD	Título da UD	Duración
1	O volume: elementos de configuración formal e espacial. Composición espacial.	56

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA2.1 - Estudar os aspectos máis notables de pezas volumétricas identificando as diferenzas entre o estrutural e o accesorio.	Recoñecer os elementos básicos do volume, diferenciando a aparencia externa da estrutura.	PE	30
CA2.2 - Describir formas, estruturas, proporcións e elementos compositivos tridimensionais aplicando a terminoloxía específica da materia.	Manexar a terminoloxía específica do volume, describindo aceptablemente as formas, estruturas, proporcións e elementos compositivos.		
CA2.4 - Elaborar producións volumétricas cunha función comunicativa concreta, atendendo á relación entre imaxe e contido, así como entre forma, estrutura e función comunicativa, con distintos niveis de iconicidade.	Ser capaz de crear pezas, tanto figurativas como abstractas, tendo en conta non só a aparencia externa, senón os aspectos conceptuais, a estrutura interna e unha intención comunicativa concreta.	TI	70

Crterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA4.1 - Planificar proxectos tridimensionais organizando correctamente as súas fases, distribuíndo de forma razoada as tarefas, avaliando a súa viabilidade e sostibilidade e seleccionando as técnicas, as ferramentas e os materiais máis adecuados ás intencións expresivas, funcionais e comunicativas.	Coñecer a estrutura dos proxectos tridimensionais e ser capaz de deseñar un proxecto sinxelo.		
CA4.3 - Realizar proxectos individuais ou colaborativos adecuando materiais e procedementos á finalidade estética e funcional dos obxectos que se pretenden crear e achegando solucións diversas e creativas aos retos expostos durante a execución.	Ser capaz de crear obxectos cunha finalidade determinada, superando estereotipos creativos.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - As formas tridimensionais e a súa linguaxe. Elementos estruturais da forma: liña, plano, aresta, vértice, superficie, volume, texturas (visuais e táctiles), concavidades, convexidades, baleiro, espazo, masa, escala, cor. - Composición espacial (campos de forza, equilibrio, dinamismo etc.) e relación entre forma, escala e proporción. - As estruturas tridimensionais: modularidade, repetición, gradación e ritmo no espazo. - Relación entre forma e estrutura. A forma externa como proxección ordenada de forzas internas. - Relacións entre os elementos (dirección, posición, espazo e gravidade). - Representación do movemento nos obxectos tridimensionais e na escultura. Elementos móbiles na obra tridimensional. - A luz como elemento xerador e modelador de formas e espazos. - Calidades emotivas e expresivas dos medios gráfico-plásticos en corpos volumétricos. - Principios e fundamentos do deseño tridimensional.

UD	Título da UD	Duración
2	Procedementos e técnicas de configuración tridimensional.	30

Crterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Describir materiais, ferramentas e técnicas de creación tridimensional aplicando a terminoloxía específica da materia.	Coñecer as técnicas básicas e as ferramentas e materiais asociadas a elas, sendo capaces de describilas usando a terminoloxía axeitada.	PE	20

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.2 - Resolver de forma creativa problemas de configuración espacial a través de composicións tridimensionais, seleccionando as técnicas, as ferramentas e os materiais de realización máis adecuados en función dos requisitos formais, funcionais, estéticos e expresivos.	Traballar con autonomía, poñendo en práctica coñecementos técnicos e axustándose aos requirimentos.	TI	80
CA4.1 - Planificar proxectos tridimensionais organizando correctamente as súas fases, distribuindo de forma razoada as tarefas, avaliando a súa viabilidade e sostibilidade e seleccionando as técnicas, as ferramentas e os materiais máis adecuados ás intencións expresivas, funcionais e comunicativas.	Coñecer a estrutura dos proxectos tridimensionais e ser capaz de deseñar un proxecto sinxelo.		
CA4.3 - Realizar proxectos individuais ou colaborativos adecuando materiais e procedementos á finalidade estética e funcional dos obxectos que se pretenden crear e achegando solucións diversas e creativas aos retos expostos durante a execución.	Ser capaz de crear obxectos cunha finalidade determinada, superando estereotipos creativos.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - Materiais e ferramentas de configuración tridimensional. Materiais sostibles, naturais, efémeros e innovadores. Características técnicas, comunicativas, funcionais e expresivas. Terminoloxía específica. - Procedementos de configuración: técnicas aditivas (modelado, escaiola directa...), subtractivas (talla), construtivas (estruturas e instalacións) e de reprodución (moldeado e baleirado, sacado de puntos, pantógrafo, impresoras 3D). - Pezas volumétricas sinxelas en función do tipo de produto proposto. Deseño sostible e inclusivo. Sostibilidade e impacto dos proxectos artísticos.

UD	Título da UD	Duración
3	Análise das obras tridimensionais.	24

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Describir materiais, ferramentas e técnicas de creación tridimensional aplicando a terminoloxía específica da materia.	Coñecer as técnicas básicas e as ferramentas e materiais asociadas a elas, sendo capaces de describilas usando a terminoloxía axeitada.	PE	20
CA2.3 - Explicar os canons de proporción e os elementos compositivos de pezas tridimensionais de diferentes períodos artísticos dentro do seu contexto histórico diferenciando os aspectos decorativos dos estruturais.	Recoñecer os diferentes períodos artísticos e os elementos compositivos empregados neles e ser capaz de explicalos.	TI	80
CA3.1 - Explicar as funcións comunicativas da linguaxe tridimensional en obras significativas de diferentes creadores, desde unha perspectiva intercultural, inclusiva e de xénero, xustificando, de maneira argumentada a relación establecida entre a forma e o contido.	Recoñecer e explicar as funcións comunicativas da linguaxe tridimensional en obras significativas, relacionándoas coa forma.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.2 - Describir as calidades expresivas da linguaxe tridimensional nas composicións tridimensionais propostas xustificando a selección das técnicas, as ferramentas e os materiais de realización máis adecuados.	Recoñecer e xustificar as técnicas, ferramentas e materiais empregados en distintas obras, explicando como afectan á expresividade.		
CA3.3 - Analizar os aspectos máis notables da configuración de esculturas e obxectos cotiáns tridimensionais describindo a relación entre a súa función comunicativa, a súa usabilidade e o seu nivel icónico.	Recoñecer e describir os elementos básicos do volume de distintas figuras e asocialos aos conceptos de función comunicativa, utilitaria e representación icónica.		
CA3.4 - Analizar as diferentes fontes de difusión de obras volumétricas, apreciando o respecto á autoría e aos dereitos de propiedade intelectual.	Coñecer e diferenciar a calidade de distintas fontes de difusión de obras volumétricas, entendendo cando se está respectando os dereitos de propiedade intelectual.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - Materiais e ferramentas de configuración tridimensional. Materiais sostibles, naturais, efémeros e innovadores. Características técnicas, comunicativas, funcionais e expresivas. Terminoloxía específica. - Calidades emotivas e expresivas dos medios gráfico-plásticos en corpos volumétricos. - Tipoloxía de formas volumétricas adaptadas ao deseño de obxectos elementais de uso común como medio de estudo e de análise. - Escultura, obras de arte, artesanía e deseño tridimensional no patrimonio artístico e cultural universal e galego. Contexto histórico e principais características técnicas, formais, estéticas e comunicativas. - Tipoloxías da escultura. Relevo e escultura exenta. - A perspectiva de xénero e a perspectiva intercultural. - Arte obxectual e conceptual. A instalación artística. Artes performativas. - Graos de iconicidade nas representacións escultóricas. Hiperrealismo e efectos especiais, realismo, abstracción, síntese, estilización. - As posibilidades plásticas e expresivas da linguaxe tridimensional e o seu uso creativo na ideación e realización de obra orixinal. - Técnicas de transmisión de emocións, estudo do xesto, ideas, accións e situacións na produción e recepción de obras de arte volumétricas. - O respecto da propiedade intelectual. Tradición, inspiración, plaxio, apropiación. - Fontes bibliográficas e dixitais de acceso a obras volumétricas de diferentes épocas e culturas: sitios web, acceso dixital a museos, bibliotecas ou coleccións dixitais etc.

UD	Título da UD	Duración
4	O proxecto de creación tridimensional.	30

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA2.2 - Describir formas, estruturas, proporcións e elementos compositivos tridimensionais aplicando a terminoloxía específica da materia.	Empregar a terminoloxía axeitada na descrición das obras tridimensionais propias.	PE	15
CA3.4 - Analizar as diferentes fontes de difusión de obras volumétricas, apreciando o respecto á autoría e aos dereitos de propiedade intelectual.	Analizar o grao de respecto da autoría e os dereitos de propiedade intelectual en obras difundidas a través de distintas fontes.	TI	85
CA4.1 - Planificar proxectos tridimensionais organizando correctamente as súas fases, distribuindo de forma razoada as tarefas, avaliando a súa viabilidade e sostibilidade e seleccionando as técnicas, as ferramentas e os materiais máis adecuados ás intencións expresivas, funcionais e comunicativas.	Coñecer a estrutura dos proxectos tridimensionais e ser capaz de deseñar un proxecto sinxelo.		
CA4.2 - Participar activamente na realización de proxectos artísticos asumindo diferentes funcións, valorando e respectando as achegas e as experiencias dos demais e identificando as oportunidades de desenvolvemento persoal, social, académico e profesional que ofrece.	Levar a cabo as tarefas que se lle asignan na posta en práctica dun proxecto artístico.		
CA4.4 - Avaliar e presentar os resultados de proxectos tridimensionais analizando a relación entre os obxectivos expostos e o produto final obtido e explicando as posibles diferenzas entre eles.	Ser capaz de comunicar o proceso e o resultado dun proxecto artístico.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - Tipoloxía de formas volumétricas adaptadas ao deseño de obxectos elementais de uso común como medio de estudo e de análise. - O respecto da propiedade intelectual. Tradición, inspiración, plaxio, apropiación. - Metodoloxía proxectual aplicada ao deseño de formas e estruturas tridimensionais. Xeración e selección de propostas. Planificación, xestión e avaliación de proxectos. Difusión de resultados. - Proxectos de producións artísticas volumétricas: secuenciación, fases e traballo en equipo. - Estratexias de traballo en equipo. Distribución de tarefas e liderado compartido. Resolución de conflitos. - Pezas volumétricas sinxelas en función do tipo de produto proposto. Deseño sostible e inclusivo. Sostibilidade e impacto dos proxectos artísticos. - Oportunidades de desenvolvemento persoal, social, académico e profesional vinculadas coa materia. - A propiedade intelectual: a protección da creatividade persoal.

4.1. Concrecións metodolóxicas

O profesorado da materia de Volume desenvolverá o seu currículo e tratará de asentarse de xeito gradual e progresivo as aprendizaxes que lle faciliten ao alumnado o logro dos obxectivos e, en combinación co resto das materias, unha adecuada adquisición das competencias clave e o logro dos obxectivos da etapa.

A materia de Volume pretende achegar ao alumnado á apreciación das obras de arte e os obxectos de deseño

tridimensionais. Para iso é necesaria unha metodoloxía que trate de reforzar tanto a metodoloxía de análise como a práctica do alumnado na creación tridimensional.

Os bloques de contidos están organizados de xeito que cada unidade pode empregar parte dos contidos adquiridos nas anteriores. O alumnado verase obrigado a utilizar o aprendido máis aquilo que debe aprender coa práctica, situándose a súa actividade entre o que sabe facer e o que pode chegar a facer coa axuda do profesorado.

Na materia de Volume debemos utilizar estratexias metodolóxicas variadas. A continuación presentamos algunhas suxestións:

- Levar a cabo unha avaliación inicial, se se considera necesario, co fin de coñecer as ideas previas que ten o alumnado sobre os contidos da unidade.
- Que o profesorado expoña cuestións teóricas imprescindibles para o desenvolvemento dos proxectos.
- Guiar ao alumnado na busca de información que complete a presentada polo profesorado.
- Xerar debates nos que o alumnado expoña os seus puntos de vista, os compare cos do resto do alumnado e poña en práctica o diálogo respectuoso e baseado en opinións fundamentadas.
- Visualizar os traballos realizados por alumnado doutros cursos, para que vexan as múltiples posibilidades que ten unha proposta.
- Conectar as propostas dos proxectos co contexto (a contorna, a comunidade educativa, a realidade social...) e coas inquietudes do alumnado.
- Provocar unha reflexión persoal e conxunta sobre o desenvolvemento do proxecto e o resultado final.

No deseño das actividades, terá que considerarse a relación existente entre os obxectivos da materia e as competencias clave a través dos descritores operativos e as liñas de actuación no proceso de ensino e aprendizaxe, que se recollen no apartado 9.3 sobre Orientacións pedagóxicas desta programación. Deberán seleccionarse os criterios de avaliación do currículo que se axusten á finalidade buscada, así como empregalos para verificar as aprendizaxes do alumnado e o seu nivel de desempeño.

4.2. Materiais e recursos didácticos

Denominación
Ordenador conectado a internet, proxector e altosfalantes.
Plataforma de ensino virtual, preferentemente, a aula virtual do centro.
Aula de informática do centro.
Dispositivos móbiles para visualizar obras na clase.
Libros de arte, tanto de temas técnicos, como catálogos de artistas, movementos artísticos, etc.
Páxinas web de museos, salas de exposicións, blogs de arte, etc.
Mobiliario axeitado para un taller de arte escolar: mesas cómodas, andeis para gardar traballos e materiais, armarios para ferramentas, vertedoiro con auga, etc.
Materiais artísticos: distintos materiais (barro, escaiola, arame, papel e cartón, materiais de refugallo...) ferramentas e utensilios (gubias, palillos e outros instrumentos para modelar e tallar, alicates, serras, ferramentas de corte, como tesoiras e coitelas, martelos, regras, recipientes e contedores diversos, trapos, bolsas...), pintura, etc.

A materia impartirase nunha aula taller con espazos diferenciados, na que se poden realizar tanto traballos prácticos, como atender ás explicacións do profesorado, como compartir información co resto do alumnado, traballar en equipo, etc.

O alumnado aportará os seus propios materiais para a elaboración de traballos, pero na aula contarase con materiais e ferramentas de todo tipo, para realizar probas, apreciar as súas características e realizar demostracións e comparacións.

É importante que o alumnado poida acceder a algún tipo de dispositivo electrónico para visualizar contido en rede, sexa a través de dispositivos do centro, dos seus dispositivos móbiles ou do acceso á aula de informática do centro no tempo que estea dispoñible.

O estudo de imaxes e obras en formato impreso tamén é fundamental. Pode recorrerse ao uso de libros da biblioteca do centro e aos que formen parte da biblioteca de aula.

5.1. Procedemento para a avaliación inicial

1. PROPÓSITO DA AVALIACIÓN INICIAL:

Para comezar, é importante definir que é o que se quere conseguir por medio da avaliación inicial. Canto máis concreta sexa esta definición, máis útil será para unha toma de decisións axustada.

Debe proporcionar información relevante sobre os niveis xerais do grupo e do alumnado que o integra, e servir como punto de partida para a contextualización do proceso de ensinanza-aprendizaxe. Pode ser moi útil para orientar a programación, a metodoloxía a utilizar, a organización da aula,... así como para axustar a actuación docente ás necesidades, intereses e posibilidades do alumnado.

2. RECOLLIDA DE INFORMACIÓN:

A segunda fase da avaliación inicial, coincidinte coa de calquera proceso de avaliación, é a recollida de información. Tratarase de manter o equilibrio entre recoller todos aqueles datos que sexan precisos para o que se quere facer e centrarse só naqueles que sexan útiles para a decisión a tomar.

Os aspectos sobre os que recoller información serán:

- Competencia curricular: comunicación, autonomía, habilidades...
- Características do alumnado: intereses, motivación, estilo de aprendizaxe...
- Entorno: contexto educativo (itinerario elixido, materias pendentes...), contexto familiar, contexto social.

O formato de recollida de información pode ir desde elaboración de cuestionarios como tarefas na Aula Virtual do centro, cuestionarios en papel ata conversas informais, debates, etc. Tratarase de levar a cabo entre a primeira e a segunda semana do curso.

3. TOMA DE DECISIÓNS:

Unha vez analizada a información recollida, tomaranse decisións sobre os seguintes aspectos, nalgún caso, coa colaboración do Departamento de Orientación:

- Respecto ao currículo.
- Respecto á forma de traballar na aula.
- Respecto a aspectos organizativos.

5.2. Criterios de cualificación e recuperación

Pesos dos instrumentos de avaliación por UD:

Unidade didáctica	UD 1	UD 2	UD 3	UD 4	Total
Peso UD/ Tipo Ins.	45	25	15	15	100
Proba escrita	30	20	20	15	24
Táboa de indicadores	70	80	80	85	76

Criterios de cualificación:

CUALIFICACIÓN POR AVALIACIÓN:

O grao de consecución dos criterios de avaliación das distintas unidades da materia de Volume establecerase maiormente a través de entregas de traballos prácticos dos que o alumnado coñecerá os indicadores de logro mediante rúbricas e comentarios orais e de probas e traballos escritos, cualificándose a nota do seguinte xeito:

- Traballos prácticos: 70%
- Probas escritas: 20%
- Traballos escritos: 10%

É importante que se cumpran as instrucións dadas polo profesor/a en canto a formato, técnicas, materiais, etc., e que sexan entregados nas datas indicadas, xa que iso será tido en conta á hora da consecución dos indicadores de logro.

Un exemplo de indicadores de logro que se poden aplicar na meirande parte das unidades didácticas sería o seguinte:

Traballos: (todos eles fan media aritmética)

Aplica correctamente as técnicas empregadas en función da mensaxe proposta, manexando os materiais e instrumentos necesarios de forma axeitada. 40%

Aplica correctamente os elementos formais (composición, cor, textura, forma...). 40%

Acaba e presenta correctamente o traballo, tendo en conta a limpeza, claridade e orde. 10%

Adecúase ás instrucións e condicións postas polo profesor e sigue un proceso de traballo correcto. 10%

CUALIFICACIÓN FINAL:

A nota final consistirá nunha media ponderada, na que o peso da avaliación final é o maior. Isto débese a que hai contidos que se tratan só nunha avaliación e outros que se tratan de contidos progresivos, que van acadándose en maior medida segundo avanza o curso.

Peso de cada avaliación na ponderación final:

- 1ª avaliación: 25%
- 2ª avaliación: 35%

- 3ª avaliación: 40%

Criterios de recuperación:

REPETICIÓN DE TRABALLOS:

O alumnado que acade unha nota de 5 ou superior na avaliación, despois de realizadas as medias e ponderacións citadas no apartado anterior, a pesar de ter algún traballo ou proba non superada, non deberá recuperar nada.

Se na 1ª e/ou 2ª avaliación dita nota non chega a 5, ten a opción de repetir traballos para recuperar. Indicarase a cada alumno/a cales e en que data deberá entregalos. Nalgúns casos se recuperará a nota dun traballo por medio doutros posteriores que serven para avaliar o mesmo contido. Os traballos da 3ª avaliación non se poden repetir para recuperar.

A nota dos traballos repetidos anulará a nota anterior, a efectos de cálculo da nova cualificación para a nota final.

PROBA FINAL:

Se o resultado desta avaliación é inferior a 5, o alumnado deberá presentarse a unha proba final, que se cualificará segundo os seguintes, instrumentos de avaliación, ponderación sobre a nota total e indicadores de logro:

- Proba escrita: 20%

- Práctica: 80%

Exemplo de indicadores de logro aplicables na proba práctica:

- Aplica correctamente as técnicas empregadas en función da mensaxe proposta, manexando os materiais e instrumentos necesarios de forma axeitada. 40%

- Aplica correctamente os elementos formais (composición, cor, textura, forma...). 40%

- Acaba e presenta correctamente o traballo, tendo en conta a limpeza, claridade e orde. 10%

- Adecúase ás instrucións e condicións postas polo profesor e sigue un proceso de traballo correcto. 10%

AVALIACIÓN EXTRAORDINARIA:

Unha vez rematada a avaliación ordinaria, o alumnado que non supere a materia deberá poderá presentarse a unha proba de avaliación extraordinaria.

5.3. Procedemento de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes

SEGUIMENTO PERIÓDICO:

O alumnado que curse o segundo curso de bacharelato e estea matriculado nesta materia por non tela superada con anterioridade, poderá recuperala seguindo un plan de actividades ao que o alumnado terá acceso, preferiblemente a través da Aula Virtual do centro.

O grao de consecución dos criterios de avaliación das distintas unidades da materia establecerase a través de 3 entregas de traballos prácticos, así como de 3 probas escritas, nas datas establecidas polo centro cualificándose a nota do seguinte xeito:

- Realización e presentación de prácticas e propostas creativas, acompañadas da correspondente documentación

gráfica e textual: 80%

- Exame teórico: 20%

É importante que se cumpran as instrucións dadas polo profesor/a en canto a formato, técnicas, materiais, etc., e que as prácticas e propostas creativas sexan entregadas nas datas indicadas, xa que iso será tido en conta á hora da consecución dos indicadores de logro.

Un exemplo de ditos indicadores, que se poden aplicar na meirande parte das unidades didácticas sería o seguinte:

A cualificación final será a media aritmética das tres quendas.

PROBA FINAL E PROBA EXTRAORDINARIA:

O alumnado poderá presentarse a unha proba final ordinaria e a unha extraordinaria, que consistirá na elaboración dun exercicio tipo práctico e unha proba teórica, na que se avaliará o seu grao de consecución dos contidos mínimos esixibles.

Neste caso, a cualificación final do curso será a nota desta proba, que se cualificará segundo os seguintes instrumentos de avaliación:

- Exame práctico: 80%

- Exame teórico: 20%

Exemplo de indicadores de logro aplicables na proba práctica:

- Aplica correctamente as técnicas empregadas en función da mensaxe proposta, manexando os materiais e instrumentos necesarios de forma axeitada. 40%

- Aplica correctamente os elementos formais (composición, cor, textura, forma...). 40%

- Acaba e presenta correctamente o traballo, tendo en conta a limpeza, claridade e orde. 10%

- Adecúase ás instrucións e condicións postas polo profesor e sigue un proceso de traballo correcto. 10%

6. Medidas de atención á diversidade

Partimos da idea do principio de individualización do ensino e de que a aula é un conxunto de diversidade. Deberemos ser flexibles á hora de adaptar a nosa programación, especialmente a metodoloxía, adoptando medidas de carácter preventivo unha vez coñezamos as características das persoas coas que imos traballar.

A nosa materia é especialmente agradecida neste sentido, polas súas características intrínsecas e pola multitude de solucións que poden resultar de cada proposta.

A inclusión será un factor determinante no desenvolvemento das propostas de traballo das unidades didácticas, que terán lugar en ambientes de aprendizaxe centrados no alumnado, para que todos poidan demostrar o seu potencial e sexan partícipes das situacións de aprendizaxe. Isto será moi enriquecedor para eles pero tamén para o resto de alumnos e para nós como profesionais da educación.

Debemos partir dunha detallada avaliación inicial para coñecer ao noso alumnado. Cada curso podemos enfrontarnos ao reto de ter alumnado con discapacidades visuais, auditivas, motoras, así como diagnósticos de TDAH ou TEA, entre outras moitas patoloxías. Tamén atoparemos alumnado recentemente incorporado ao noso sistema educativo, procedente do estranxeiro, algúns deles sen coñecer as linguas vehiculares, estudantes que proveñen de diferentes orixes socioeconómicas, con condicións persoais difíciles, distintos xeitos de aprender, ritmos de asimilación dispares e niveis de motivación desiguais. Tampouco podemos esquecer ao alumnado de altas capacidades que son un

desafío para o docente e unha gran fonte de inspiración para o resto de compañeiros.

Conscientes de que perseguimos acadar os obxectivos propostos de acordo ás capacidades e intereses do alumnado, as medidas de atención á diversidade centranse en:

MEDIDAS CURRICULARES E METODOLÓXICAS: supoñen unha adaptación encamiñada a modificar as disfuncións, transitorias ou permanentes, detectadas en certo alumnado.

- En caso de que un alumno ou alumna non acade os obxectivos mínimos, trataremos de ofertar unha variedade de actividades de reforzo, a través de exercicios adaptados e de consolidación.
- Utilizaremos multiplicidade de procedementos e mecanismos de avaliación e de recuperación.
- É importante, tamén, favorecer a existencia dun bo clima de aprendizaxe na aula e insistir en reforzos positivos para mellorar a auto estima.
- Favoreceremos o traballo en equipo, preferiblemente en pequenos grupos para que o alumnado poida desenvolver distintos roles.
- En caso de alumnado con necesidades específicas de apoio educativo, realizaremos adaptacións de accesibilidade ao currículo así como recursos de apoio que o favorezan.
- Co alumnado que requira ser hospitalizado ou permanecer convalecente no seu domicilio, favoreceremos a continuidade na nosa materia e a comunicación a través da aula virtual ou do profesor de atención domiciliaria.
- O alumnado valorado como de altas capacidades pode ampliar o currículo ou aceleralo así como flexibilizar o período de permanencia na etapa.

MEDIDAS INTERDISCIPLINARES E COLABORATIVAS:

- Existen tarefas nas que sería interesante colaborar con profesores de materias afíns e complementarias podendo abordar proxectos conxuntos. Isto para os estudantes é unha aprendizaxe moito máis global e permítelles entender mellor a aplicación e o sentido dos saberes.
- Unha frecuente comunicación coas familias resulta crucial nos casos de alumnado con necesidades educativas especiais. Elas nos poden indicar cales son as fortalezas e a maneira máis axeitada para traballar cos seus fillos. Ás veces estas familias están asesoradas por profesionais que tamén nos poden guiar á hora de concretar procedementos instrumentais e adaptar a materia para ter máis posibilidades de éxito.

MEDIDAS ORGANIZATIVAS:

- Se a dispoñibilidade horaria permitise agrupamentos en pequenos grupos, sería moi favorecedor para á atención á diversidade e a elaboración de traballos con procesos técnicos complicados.
- Dispoñemos de plans de acollida ao alumnado estranxeiro con atención educativa específica para aqueles que se incorporen tardiamente ó sistema educativo e presente graves carencias en lingua castelá e/ou galega. Isto dependerá da dispoñibilidade horaria do centro, e tendo en conta que este alumnado se incorpora co curso xa iniciado, cando os horarios xa están pechados, é de moi difícil consecución. O alumnado que se escolarice tardiamente ao noso sistema e presente un desfase curricular de máis de dous cursos incorporaranse nun curso inferior ao que lle corresponde por idade.
- Non podemos esquecer a importancia da acción titorial e da prevención do absentismo así como a indispensable colaboración co Departamento de Orientación.

7.1. Concreción dos elementos transversais

	UD 1	UD 2	UD 3	UD 4
ET.1 - Comprensión de lectura.	X	X	X	X
ET.2 - Expresión oral e escrita.	X	X	X	X
ET.3 - Comunicación audiovisual.			X	X
ET.4 - Competencia dixital.	X	X	X	X
ET.5 - Emprendemento social e empresarial.				X
ET.6 - Fomento do espírito crítico e científico.			X	X
ET.7 - Educación emocional e en valores.	X	X	X	X
ET.8 - Igualdade de xénero.	X	X	X	X
ET.9 - Creatividade.	X	X	X	X
ET.10 - Aprendizaxe da prevención e resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social.	X	X		X
ET.11 - Aprendizaxe dos valores que sustentan a liberdade, a xustiza, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto polos dereitos humanos e o rexeitamento da violencia terrorista, a pluralidade, o respecto polo Estado de dereito, o respecto e a consideración polas vítimas do terrorismo, e a prevención do terrorismo e de calquera tipo de violencia.			X	
ET.12 - Evitar os comportamentos, os estereotipos e os contidos sexistas, así como aqueles que supoñan discriminación por razón da orientación sexual ou da identidade de xénero.	X	X	X	X

	UD 1	UD 2	UD 3	UD 4
ET.13 - Espírito emprendedor e iniciativa empresarial a partir de aptitudes como a creatividade, a autonomía, a iniciativa, o traballo en equipo, a confianza nun mesmo e o sentido crítico.	X	X		X

Observacións:

Fomentaremos as medidas para que o alumnado participe en actividades que lle permitan afianzar os elementos transversais citados. Polo feito de tratarse unha materia cunha carga social importantísima, no que a relación dos proxectos artísticos co contexto forma parte da súa propia natureza, a integración dos contidos transversais resultará natural na meirande parte das unidades didácticas.

Na selección dos materiais artísticos e culturais que se usarán como referencias e exemplificacións ao longo do curso, farase fincapé na perspectiva de xénero, para facer visibles os traballos e obras artísticas de mulleres e de culturas cunha presenza minoritaria no mundo da arte (mercado, institucións, mundo académico, etc.).

Como aspecto clave da súa formación, será importante que o alumnado conviva coas críticas construtivas, tanto do profesorado, como dos receptores das súas producións artísticas, ou dos seus colaboradores nos equipos de traballo, de xeito que non prexudique ao seu benestar emocional e contribúa a formar un xuízo crítico propio e unha personalidade resiliente.

Trataremos de concienciar ao alumnado da importancia da calidade e corrección na comunicación oral e escrita, á hora de compartir as súas obras co público para o que vai destinado e, dada a natureza predominantemente visual da materia, tamén da comunicación audiovisual e dixital.

Na elaboración de proxectos artísticos colaborativos e mesmo en moitos proxectos individuais, resulta clave a relación entre as persoas que forman parte dos equipos ou entran a aportar o seu traballo nalgunha parte do proceso artístico. Por este motivo, promoverase entre o alumnado o respecto polo pluralismo, a xustiza, os valores democráticos e a aprendizaxe de estratexias que axuden a previr e resolver os conflitos.

7.2. Actividades complementarias

Actividade	Descrición
- Visitas a espazos expositivos da contorna.	Visitas guiadas a exposicións en museos, salas de exposicións, etc., preferiblemente con actividades que completen a visita.
- Visitas virtuais a espazos expositivos.	Visitas guiadas a espazos expositivos, a través de internet, para presentar exposicións temporais ou coleccións permanentes. Estas visitas virtuais son unha boa porta de entrada a coñecer os espazos museísticos menos accesibles ao alumnado.
- Charlas informativas relacionadas cos distintos intereses do alumnado.	Pode tratarse de profesionais en activo, antigo alumnado do centro que empeza a súa carreira laboral, estudantes...
- Participación en distintos premios e concursos vinculados á nosa área.	Pode tratarse de certames tanto de dentro como de fóra do centro.

Actividade	Descrición
- Participación en proxectos interdisciplinarios, en colaboración con distintos departamentos.	As actividades do noso departamento responderán tanto a propostas propias, como ás do Departamento de Actividades Extraescolares, que as coordina, como aos Equipos de Biblioteca e de Dinamización da Lingua Galega. Podemos participar en proxectos creativos como a revista escolar, realización de murais, ilustracións de textos, exposicións de traballos...

Observacións:

As actividades planificaranse a principio de curso, na medida do posible, tendo en conta que na nosa área estamos suxeitos á programación de institucións e empresas, que non ten por que coincidir coa do curso académico.

8.1. Procedemento para avaliar o proceso do ensino e a practica docente cos seus indicadores de logro

Indicadores de logro
(P) Consulto a programación ao longo do curso e, en caso necesario, realizo e anoto as modificacións.
(P) Ao confeccionar a programación teño en conta as oportunidades que me ofrece o contexto.
(P) Dou a coñecer ao alumnado os elementos básicos da programación.
(M) O alumnado traballa do seguinte xeito: Individualmente / Por parellas / En grupos reducidos / En grupos grandes.
(M) Os exercicios que propoño son do seguinte tipo: Pechados, dirixidos... / Abertos, procedimentais, proxectuais, diversos, etc. / Facilitan o traballo cooperativo. / Impulsan a comunicación: buscar información, interpretar, tomar decisións, crear, razoar, explicar aos demais, etc.
(M) Na metodoloxía que aplico: Empleo todo tipo de recursos e materiais para a aprendizaxe: material manipulativo, audiovisual, impreso, etc. / Propoño actividades para facilitar a aprendizaxe autónoma / Baséome nas explicacións teóricas e no libro/apuntes.
(M) Como paso as horas lectivas: Intentando conseguir silencio / Impartindo teoría e explicacións / Respondendo a preguntas, fomentando a participación, desenvolvendo prácticas, etc. / Observando / Corrixindo ao alumnado de xeito individual.
(M) Motivo ao meu alumnado partindo dos seus coñecementos previos, relacionando os contidos con situacións reais, informándolles da utilidade das actividades e creando expectativas.
(M) Ao comezo de cada unidade o alumnado coñece os obxectivos e competencias que queremos desenvolver, as actividades que realizarán, como se lles avaliará...
(AD) Que fago para coñecer a composición da clase?: Pasar unha proba ao comezo do curso escolar / Ler os informes anteriores / Ver os resultados da avaliación / Facilitáma o titor/a, o Xefe/a de Estudos, o Orientador/a / Facilitáma nas reunións de grupo (reunións de avaliación, de titores, de nivel...)
(AD) Teño en conta a diversidade á hora de organizar a clase, de crear os grupos, etc.
(AD) A miña programación ten en conta a diversidade.
(AD) Dou a cada alumno/a a explicación que precisa: No grupo grande / No grupo pequeno / De xeito individual.
(AD) Propoño tarefas de diferente nivel en cada unidade e exame.

(AD) Teño en conta ao alumnado que se afasta da media dos resultados (tanto por arriba como por abaixo).
(A) Antes de comezar unha unidade, explico ao alumnado "que", "con que frecuencia" e "en base a que" avaliarei.
(A) Utilizo diferentes tipos de probas: Exames escritos / Exames orais / Traballo individual / Traballo en equipo.
(A) Unha vez rematada a unidade ou o proxecto didáctico, avalío a idoneidade dos recursos e das actividades empregadas no proceso de aprendizaxe: Non / De xeito individual / En grupo (con membros do departamento, o equipo de avaliación...) / Co alumnado.
(A) Que teño en conta para medir os resultados?: A nota final / O avance, tendo en conta a situación de partida.
(A) Entre avaliacións, programo un ou varios plans de recuperación dependendo dos resultados obtidos polo alumnado.
(A) Na avaliación teño en conta diferentes competencias.

Descrición:

Para levar a cabo unha adecuada avaliación da práctica docente, é necesario ter en conta:

- Establecer indicadores de logro que servirán para comprobar o funcionamento da programación e valorar a actuación propia como docente.
- Diseñar un procedemento adecuado para recoller os datos correspondentes que permitan valorar a situación.
- Analizar os resultados obtidos.
- Propoñer e incorporar as medidas de mellora que sexan necesarias.

Os indicadores de logro organízanse en torno a catro apartados:

- (P) Programación.
- (M) Metodoloxía.
- (AD) Atención á diversidade.
- (A) Avaliación.

8.2. Procedemento de seguimento, avaliación e propostas de mellora

A programación revisarase ao empezar o curso, a partir das propostas de mellora do curso anterior que se fixeron constar na correspondente memoria do departamento.

A avaliación do proceso de ensino pode realizarse ao remate de cada unidade didáctica, para identificar carencias no alumnado, e en cada trimestre, unha vez obtidos os resultados da avaliación. Durante o curso farase un seguimento da programación cunha periodicidade mensual. Comprobarase o grao de consecución dos obxectivos e os aspectos destacados en torno ao discorrer do curso faranse constar en reunións de departamento.

En canto ao procedemento de seguimento, as ferramentas empregadas para analizar os indicadores de logro poden consistir en:

- folla de rexistro onde ir anotando os aspectos máis cuantificables;
- diario de aula;
- rúbrica de autoavaliación que facilite cuantificar o grao de consecución de aspectos concretos;

- estatísticas de resultados;
- cuestionarios e enquisas ao alumnado...

9. Outros apartados